

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend. .

De Reformatie

jaargang 59 / 26

24 maart 1984

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

De Interkerkelijke Psalmberijming weer toetsen I

UIT DE SCHRIFT

Heiligdom en steen, evangelie voor Johannes

KORT GEHOUDEN

Grenzen aan de wetteloosheid

KERKELIJK LEVEN

De gereformeerde levenswandel II

KIJK OP DE KERK TE ...

Wezep

BOEKBESPREKING

Apostolische Vaders II: een gemiste kans!

BOEKAANKONDIGING

Handboek 1984

PERSSCHOUW

Nogmaals: Willem van Oranje

Is er selectie mogelijk uit de IKB? Het bestuur van de Interkerkelijke Stichting van het Kerklied (IKS) heeft geantwoord op deze vraag die door mij, als medewerker van ons blad, aan haar was voorgelegd.

Het antwoord is: ja, onder bepaalde omstandigheden. Het komt erop neer dat de mogelijkheid bestaat om met een voorstel te komen. De synode-Heemse krijgt verzoeken van plaatselijke kerken op haar tafel om de IKB opnieuw te toetsen.

Moeten we zo vlak voor de finish van de afgelegde weg naar een 'eigen' bundel weer terug naar 'af'?

De Interkerkelijke Psalmberijming weer toetsen?

I

■ Een nieuwe situatie

In de pers hebben de lezers van ons weekblad óók de naam van *De Reformatie* ontmoet rond het onderwerp: op weg naar een nieuwe psalmberijming. Sprekers en scribenten uit onze kerken hebben hun zegje gezegd en geschreven over een actuele en boeiende zaak, die op de synode van Heemse haar hoogtepunt zal bereiken; daar zal de beslissing vallen of de proefbundel definitief wordt.

Er is een gewijzigde situatie: naast het wel of niet compleet aanvaarden van de psalmen van de Interkerkelijke Berijming is er nu een andere mogelijkheid bijgekomen die volgens mij en vele anderen ernstige overweging verdient. Op de synodetafel van Heemse-1984 zullen voorstellen van plaatselijke kerken liggen om de IKB opnieuw te toetsen.

Wat is er nu precies gewijzigd in het stand-

punt van de Interkerkelijke Stichting van het Kerklied (ISK)? Deze Stichting beheert het complete *Liedboek voor de kerken* waarin de 150 psalmen (uit 1968) en de 491 gezangen (uit 1970) zijn opgenomen. Het *Liedboek* wordt door veel kerken als een eenheid ervaren: psalmen en gezangen zijn samen de liederen die in de eredienst een plaats hebben. Deze zijn door dezelfde kerken aanvaard en de dichters van de psalmen zijn ook in veel gezangen terug te vinden.

De eerste stap van de Stichting naar meer ruimte om liederen over te nemen is geweest: gezangen en psalmen scheiden. Begin december 1983 is een volgende stap gedaan die van groot belang kan zijn voor het besluit dat de synode-Heemse over de psalmberijming zal nemen.

■ Het antwoord van de ISK

Ds. O. Th. Boonstra, secretaris van de ISK, was zo vriendelijk het citaat uit de notulen van de vergadering te sturen, waaruit precies blijkt wat het standpunt van de IKS is. Met zijn toestemming mag ik dat hier citeren:

'het bestuur van de ISK maakt over het verstrekken van het Psalter hetzelfde onderscheid als waartoe in september '82 werd besloten.' (einde citaat)

Wat werd toen besloten? Ik citeer de brief die 'Aan de Synodes/Besturen van de in de stichting participerende kerken en leden van het stichtingsbestuur' werd gestuurd: 'Onderwerp: Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied inzake overname van liederen uit het Liedboek.

Teneinde een grotere gemeenschappelijkheid in het gebruik van het kerklied in de Nederlandse taal te bevorderen, heeft het bestuur van de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied besloten zijn beleid ten aanzien van overname van liederen uit het Liedboek voor de Kerken te wijzigen.

13 dec. 1983.

2 Acta 1952, art. 46.

KERNREDACTIE:
DR. K. VELING (eindredacteur),
DS. C. J. SMELIK,
DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE:
PROF. DRS. D. DEDDENS,
PROF. DR. J. DOUMA,
PROF. J. KAMPHUIS,
PROF. DR. C. TRIMP,
DS. C. J. SMELIK,
DR. K. VELING,
DR. W. G. DE VRIES.

Alle stukken bestemd voor de
Redactie aan:
K. Veling,
Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE:
Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040
Postbus 25, 4460 AA Goes
Tel. (01100) 15591

Advertenties 40 cent per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Advertenties
(01100) 27555, toestel 10.

Zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever is het niet toe-
gestaan artikelen uit dit blad over
te nemen.

Abonnement: f 69,— per jaar.
Buitenland: f 121,20 per jaar (zee-
post).
Losse nummers f 1,40 (excl. porto).

Deze beslissing houdt in, dat, bij verzoeken tot overname van liederen, onderscheid gemaakt zal worden tussen kerken — uiteraard die kerken, die nog niet in de stichting participeren — en andere organisaties. Voor deze kerken worden de mogelijkheden tot overname aanzienlijk verruimd. Voor andere organisaties en individuele personen blijft het huidige beleid ongewijzigd. Aanvragen zullen van geval tot geval getoetst worden aan het bovengenoemde doel.

Bij overname van liederen uit het Liedboek zal zowel de tekst als de bijbehorende melodie van de liederen ongewijzigd moeten worden overgenomen.'

Ik citeer nu verder uit de notulen van de vergadering in dec. '83: 'Het (het bestuur van de ISK; LLB) acht het niet ondenkbaar, dat het Psalter in zijn geheel moet kunnen worden afgestaan (dus zonder de gezangen LLB), maar dat wij daarbij blijven vragen: waar gaat het heen en waar is het voor bestemd; (prae-ambule).

Als het om overname van *gedeelten* van het berijmde Psalter gaat, wordt het Stichtingsbestuur door de aard van de psalmen gedwongen daarbij een aantal vragen te stellen, waarbij onder bepaalde omstandigheden de mogelijkheid aanwezig is, dat daar wel toestemming voor kan worden verleend'. (einde citaat)

Ds. Boonstra eindigt z'n brief waarin dit citaat werd vermeld met de woorden: 'Wij zijn benieuwd of wij van Uw Synode nú een officieel schrijven zullen ontvangen voor overleg'.

■ Een historische beslissing

Ik vind dit een *ruim* gebaar naar andere kerken die niet in de Stichting vertegenwoordigd zijn. De IKB is namelijk het werk van een aantal dichters die uniek met elkaar hebben samengewerkt. Vanaf 1953 tot 1967 (14 jaar!) hebben met name de dichters W. Barnard, Ad den Besten, Klaas Heeroma, Jan Wit en J. W. Schulte Nordholt het leeuwenaandeel geleverd. Ze bleven zichzelf, maar zonder een goede teamgeest zouden we niet tot dit resultaat zijn gekomen. 25 berijmingen zijn door het duo J. W. Schulte Nordholt en de blinde Jan Wit samen gemaakt. Aan Psalm 119 hebben 5 dichters gewerkt. Er zijn wel taalverschillen door persoonlijke geaardheid maar het geheel wordt als een *taal-eenheid* gepresenteerd. En . . . het waren *dichters* die hun taalambacht in dienst van de kerken wilden stellen. Dichters met een rijke woordenschat, inlevingsmogelijkheid in de sfeer van het psalmlied, beheersers van de eindrijmtechniek, de vechters

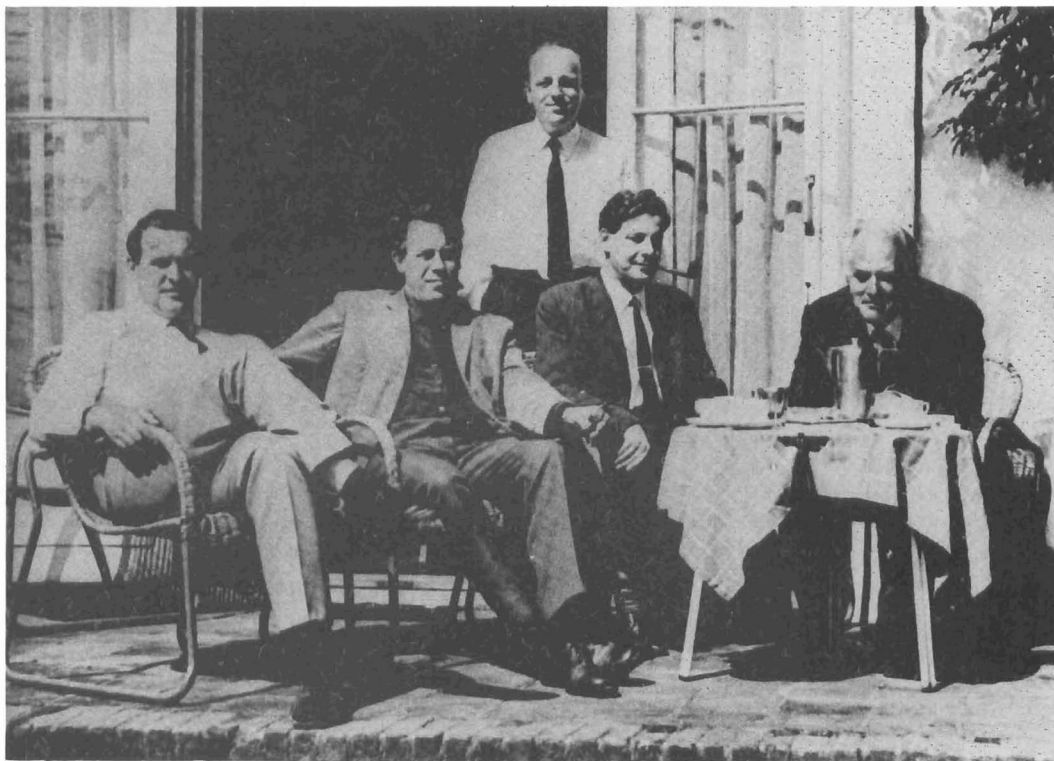
tegen afgesloten woorden. Wie een huis laat bouwen kiest een goede architect; wie een taalprodukt (in dit geval een poëtische tekst) wil maken, kijkt eerst in de richting van dichters.

De IKB blijft een eenheid bij alle verscheidenheid van de psalmen. Natuurlijk is de berijming niet volmaakt, 'niet alleenzalmakend', zoals Ds. Boonstra me voor de telefoon zei. En om die reden gaat de IKB nu open. Wie fundamentele kritiek geeft, krijgt een open oor. Of, zoals Ds. W. Bleij, de voorzitter van de ISK, door een journalist van het *Nederlands Dagblad*¹ liet weten: 'Ook zou men graag een gesprek met deputaten hebben om achter de aard van de bezwaren tegen een deel van de IKB-psalmen te komen. Ds. Bleij verwacht dat die bezwaren 'authentiek' zijn en daarom voor de stichting te respecteren.'

■ Weer de IKB toetsen, moet dat nou?

Een aantal lezers zal zo z'n bedenkingen hebben: is het nu werkelijk nodig na alle tijd en energie, die aan de proefbundel is besteed, de IKB weer op de synodetafel te leggen? Kinderen en kleinkinderen leren de proefbundelversjes uit het hoofd: voor niets? Moeten we nu werkelijk nog een aantal jaren met een Bijbel, een proefbundel, een boekje gewijzigde formulieren naar de kerk? Afronden graag! Liefst zo snel mogelijk de proefbundel definitief afsluiten; laat Heemse-1984 de synode worden waar zaken worden gedaan! Na 36 jaar mag het onderwerp 'psalmen' wel eens van de synodetafel! Het klinkt allemaal begrijpelijk, maar ik wil trachten duidelijk te maken dat we er beter aan doen niet overhaast te werk te gaan. Die 36 jaar is er namelijk door allerlei deputaten niet alleen gewerkt aan de (herziene) proefbundel. Ook de IKB kwam regelmatig terug op de synodes. Ik wil dat bewijzen. De respectievelijke acta spreken duidelijke taal. Op de tafel van de synode Kampen (1951) lag de vraag om mee te doen aan een interkerkelijke samenspreking over de psalmberijming. *We zijn dus uitgenodigd* om een steentje bij te dragen. Het antwoord was: nee, daarbij o.a. 'overwegende'²: 'dat de zaak van een nieuwe psalmberijming een zaak is van geloof en dus van belijdenisgetrouwheid, terwijl in de beoogde z.g.n. interkerkelijke commissie de nodige waarborgen ontbreken, dat deze schriftuurlijke norm zal worden gehandhaafd.'

Onze kerken kozen voor de lijn Hasper, van wie de berijming door een Hervormde commissie, met o.m. prof. W. A. P. Smit, was afgewezen met o.a. de volgende woorden:

De dichters van de IKB, v.l.n.r. Muus Jacobse (prof. dr. K. H. Heeroma), Jan Wit, J. W. Schulte Nordholt (staande), Willem Barnard (Guillaume van der Graft), Ad den Besten. Op het terras van het conferentie-oord 'De Pleetersberg' te Oosterbeek, aug. 1958. (Met toestemming van prof. dr. J. W. Schulte Nordholt gepubliceerd).

427

'De zeggingskracht is gering, de toon overwegend burgerlijk, de neiging tot geijkte, afgesleten termen fataal, de bezieling afwezig. Het is betogend, rijmend proza, waarin geen stroom, noch vaart te ontdekken valt. Het is alles slap, zonder verheffing, behalve waar 1773 wordt gevolgd. Van de geest van de oorspronkelijke psalmen is weinig of niets over. Het woord is geheel ondergeschikt gemaakt aan de melodie en heeft geen eigen leven.'³

In de loop der jaren is aan de berijming-Hasper wel het een en ander gesleuteld en verbeterd, maar een aantal facetten van de kritiek uit dit citaat blijft in de kritiek terugkeren. Als voorbeeld geef ik een citaat uit het boekje van prof. J. Kamphuis *Martinus Nijhoff, Dichter van een nieuwe Psalm 150*: 'Tegelijk is het deze theorie (de dichtkunst is dienstbaar aan de schoonheid, bij psalmberijming gaat het niet om 'schoonheid', LLB) die Hasper voor wat de psalmberijming betreft herhaaldelijk de weg opdreef van een intellectualistische vervlakking. Door de kunstbewerking – van een dikwijls kunsteloze berijming – moet de psalm toegankelijk worden voor het intellect. Dat is het centrale moment. Al het andere is eventueel dankbaar meegenomen. Maar het intellectueel toegankelijk zijn is primaire en beslissende voorwaarde. Gecombineerd met de dienstbaarheid aan de melodie en een zeer bescheiden rijm- en vers-techniek zonder steun van de traditie moest dit in vele gevallen wel

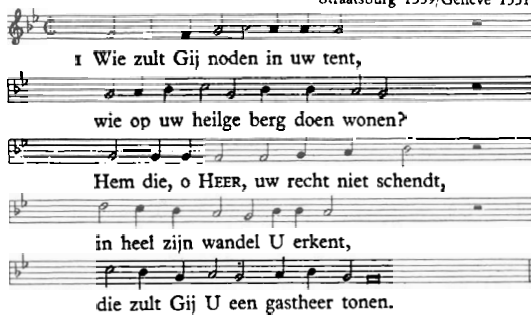
resulteren in rijmelarij. Wellicht wel zingbaar, maar als psalm (loflied, smeekgebed, dankzegging, wapen tegen de vijand!) niet aanvaardbaar. *De psalm is dikwijls in de berijming ondergegaan*. En dat ondanks het feit dat Hasper oprecht heeft gepoogd dicht bij de grondtekst te blijven.'⁴

Wij namen de uitnodiging om te komen tot een gezamenlijke psalmberijming niet aan. De Interkerkelijke commissie ging intussen aan het werk. Op de synode van Enschede (1955) waren bezwaren tegen de berijming Hasper en op de synode Bunschoten-Spakenburg (1958-'59) was weer een uitnodiging van de Interkerkelijke Commissie van de Psalmberijming om mee te doen. Pas in Rotterdam/Delfshaven (1964-'65) werd aan deputaten opgedragen: 'uit zijn midden enkele broeders aan te wijzen, die zo mogelijk als 'waarnemers' deelnemen aan de arbeid van de revisie in de Stichting'. (Acta, p. 235)

Die waarnemers kwamen er. Het werk van prof. H. J. Schilder mag met ere worden genoemd. Het boek van Schroten *Psalmberijming 1967* meldt belangrijke wijzigingen die door het werk van prof. Schilder tot stand zijn gekomen. Natuurlijk was de tijd te kort om zo'n invloed te hebben dat we nu achteraf geen problemen meer met de IKB zouden hebben. Maar het is wel interessant om in die notulen te lezen hoe er werd gewerkt vanuit de grondtekst en dat de dichters steeds weer naar die grondtekst werden terugverwezen

³ Dr. H. Schroten: *Psalmberijming 1967*, Den Haag, 1976, p. 39.

⁴ Amsterdam, 1977, p. 56. Dit werkje is m.i. te vaak eenzijdig tegen de IKB gebruikt (het gaat om één psalm!) en te weinig gezien als 'pamflet' tegen de berijmingsvisie van Ds. H. Hasper.

- 2 Wie wordt er in uw huis geëerd?
Wiens hart niet overlegt ten kwade,
wiens tong geen goed in kwaad verkeert,
die van zijn naaste onheil weert
en hem nooit krenken zal of smaden.
- 3 Slechts zij die U verwerpen, HEER,
die zijn verwerpt in zijn ogen;
maar wie U vrezen geeft hij eer,
hij breekt zijn eden nimmermeer,
hij woekert niet met zijn vermogen.
- 4 Wie mag te gast zijn in uw tent,
wie zult Gij drank en voedsel reiken?
Die onomkoopbaar 't recht erkent
van ieder die zich tot hem wendt.
Nooit zal hij wanklen en bezwijken.

en hoe ze dan ook luisterden door een nieuwe versie in te leveren (na maandenlange arbeid vaak, want verandering vraagt om het wegen van het héle lied!).

■ De IKB getoetst

Op de synode van Hattem (1972) was het rapport van deputaten-psalmberijming aanwezig waarin de IKB werd getoetst. Het was toen: IKB totaal – IKB niet. Op dit rapport kom ik in m'n tweede artikel terug, want terecht verwijst iedere synode naar de uitspraken van 'Hattem' als het over hernieuwde aandacht voor de IKB gaat. 'Hattem' wees af; wie de gronden kan tegen spreken krijgt vandaag gehoor, anders raken we van het kerkrechtelijke spoor af. 'Hattem' zei 'nee' tegen de complete bundel. Daarna is een intensieve aandacht gekomen voor de proefbundel. Het deputatenrapport bestemd voor de synode-Heemse (1984) bevat een keur aan namen, verenigingen, kerken die actief betrokken zijn geweest bij het 'proeven'. De deputaten hebben alle open aanmerkingen getoetst, gewogen en zo mogelijk verwerkt. Er is héél veel veranderd; 21 nieuwe berijmingen zijn zelfs compleet nieuw (en nog nauwelijks getoetst). De kinderen die de versjes hebben geleerd, moeten na 'Heemse' (even aangenomen dat de proefbundel dan definitief wordt) in 60% van de gevallen wat anders zingen. Ik heb het idee dat veel kerkleden de 'proefbundel' meer als definitief hebben gezien dan nu uit de verbeterde versie blijkt. Wie had zoveel wijzigingen verwacht?

Welk gevaar dreigt nu? Dat we vergeten dat bijna heel Nederland de IKB zingt en dat wij een isolement aanvaarden dat waarschijnlijk niet nodig is, want er is selectie mogelijk volgens de ISK. Door onze activiteiten voor de proefbundel dreigen we synode-moe te worden: het moet nu maar eens afgelopen zijn. We voelen ons door het versjesleren en het zingen al zo thuis in de proefbundel, dat we vergeten dat de IKB voor ons binnen bereik ligt.

Laten we eens een vergelijking maken met de Bijbelvertaling. We zouden alles eraan doen om dezelfde Bijbelvertaling in alle kerken in Nederland te gebruiken. Op scholen, in de kerken, bij verwijzingen in publikaties, via communicatiemedia is het belangrijk dat we ondanks alle verdeeldheid op dat punt eensgezind zijn. Dit geldt (zij het misschien in iets mindere mate) ook voor het zingen uit één psalmbundel.

Een isolement zou m.i. alleen acceptabel zijn als de in te voeren bundel aan andere kerken gepresenteerd kon worden met het élan: zo hoort het nu, dit is nu eens berijmen volgens de grondtekst met poëtische allure. Maar ik ben nog geen neerlandicus tegen gekomen die werkelijk lyrisch wordt als er gesproken wordt over het taalkleed van de proefbundel. We bezitten geen Totius die voor de Afrikaans sprekende kerken alléén een berijming maakte.

Ook moeten we oppassen het argument 'tijd en geld' te zwaar te laten wegen als het gaat om het weer toetsen van de IKB. Als ik zie hoeveel aandacht besteed wordt aan het wel of niet mogen 'zegenen' door een ouderling in 'leesdiensten' dan vind ik dat, vergelijken-derwijs, het zingen van de psalmen in de liturgie ruime aandacht mag opeisen van allen die bij de problematiek betrokken zijn.

Daar komt nog iets bij: we spraken toch over een *proefbundel*? De 'proef' kan misschien een vergelijking met een geselecteerde IKB niet doorstaan. Is dat dan erg?

■ Twee belangrijke zaken

In m'n tweede artikel hoop ik in te gaan op het rapport van deputaten aan de Generale Synode van Hattem (1972). Dat lijkt me kerkrechtelijk de juiste weg.

In m'n laatste artikel wil ik het poëtische van een onberijmde psalm en de berijming bespreken. In de discussie wordt nogal eens een **valse tegenstelling** gemaakt tussen 'berijming/Schriftuurlijk' en 'poëtisch-vrij/on-Schriftuurlijk'.

L. L. Bouwers

Heiligdom en steen, evangelie voor Johannes

■ Heiligdom

De HERE is de Heilige. Hij gaf Israël een heiligdom. Ze kregen de tabernakel. Later de tempel. In die ruimte mocht het volk van het verbond offeren. Dat heiligdom was het teken van de tegenwoordigheid van God. Wie offers kwam brengen, wie kwam om te bidden deed dat als het ware onder de ogen van God. De ontmoeting had iets feestelijks. Ze hoefden voor de HERE immers niet bang te zijn. Waar ze aanwezigheid héél dicht bij wisten, mochten ze zich juist verheugen.

Maar 'n copy mag je nooit verwisselen met het origineel. In feite was het aardse heiligdom een afbeelding van het hemelse. En het hemelse heeft alleen betekenis door Hem, die het bewoont. God zelf is De heilige. God zelf is ook HET heiligdom. Daarvan had Jesaja geprofeteerd. (Jes. 8 : 14). Je kunt naar het heiligdom vluchten met je zonden. Je kunt in het heiligdom ook rechtsbescherming zoeken bij de hoornen van het altaar. Je kunt in het heiligdom leven ontvangen als je leven ziet wegvloeien met het bloed van beesten, die ondergaan, wat jij had moeten ondergaan. Wat het heiligdom uitbeeldde, wijst op God. God zelf is het die de verzoeningsweg opent, rechtsbescherming biedt, leven garandeert en hernieuwt.

Toen Hij Zijn Zoon zondt stelde Hij Hem tot een heiligdom dat naar de mensen toekwam. Dat heiligdom is er niet om er met een boog omheen te lopen, uit vrees voor de goddelijke ernst. Het is er ook niet om er minachtend

over te doen. Het is er om er binnen te gaan. Wie dat doet ontvangt leven, gezondheid, kracht. Jezus toonde zich open voor de noden van het bondsvolk. Niemand heeft tevergeefs bij Hem aangeklopt om hulp. Ze konden weer horen en zien de doven en de blinden, die Hem er om gevraagd hadden. Ja, zelfs doden werden opgewekt en keerden tot het leven hier op aarde terug. Ze bleven in het heiligdom. Ze bleven in Christus. Er waren er ook, die vèr buiten het heiligdom stonden. Bedienaars van dat heiligdom hadden een minachting voor de schare die de wet niet kent. Voor de armen. Ze werden buiten het kerkelijk leven gehouden, randfiguren. Maar als de Zoon van God komt om te tonen wie God is, stelt Hij Zijn heiligdom wagenwijd open. Ze worden genodigd het heiligdom binnen te gaan, het evangelie, de vrijspraak te ontvangen. Ze worden genodigd hun koning te ontmoeten. Hij staat klaar om alles te geven wat ze aan rechtsbescherming nodig hebben, voor God en voor de mensen.

De mensen hebben het over deze dingen. ze horen het van elkaar en ze zien het gebeuren met eigen ogen. Zijn naam. Jezus. Heiligdom.

■ Steen

Ook Johannes de dooper hoort ervan. Dat is wel opmerkelijk. Want zit in de gevangenis. Toch hadden zijn discipelen toegang tot hem. En ze vertellen hem hoe het gaat met Jezus. Het zet hem wèl aan het denken. Is dit het nu wèl? Hij zelf heeft gepreekt: de bijl ligt al aan de wortel van de boom. Hij vond geloof. Velen lieten zich dopen. Veel anderen niet. Toen hij doorging met preken kostte het hem zijn vrijheid. Want hij Herodes en Herodias niet ontzien in zijn concrete aanwijzing van schuld. Nu gaat Jezus voort met preken en met het doen van wonderen. Niet dat hij iets tegen die preken heeft. Of tegen die wonderen.

Maar preken deden de profeten ook. En deden ook wonderen. Denk maar aan Elia en Elisa.

Is Jezus wel iets méér dan één van die profeten? Dat blijkt nog nergens uit.

Als de discipelen met deze vraag naar Jezus komen is Hij juist bezig tekenen en wonderen te doen. Zijn antwoord is: rapporteer maar wat je ziet. Heel concreet had Jesaja gesproken van open ogen van blinden en horende oren van doven (Jes. 35 :). Dat zou 'dan' gebeuren. Op Gods grote Dag. Het jubeljaar zou aanbreken. Dan zou er het evangelie zijn voor de ootmoedigen, de armen zonder rechtsbescherming. (Jes. 61 : 1) Dat alles lag ook al opgesloten in

Jesaja 8 : 14a: De Heere tot een heiligdom voor zijn volk. Léven voor Zijn volk. Maar Jesaja had er in één adem aan toegevoegd: De HERE zou ook zijn een steen waaraan men zich stoot. Wie de heiligheid van het heiligdom negeert, doet dat niet ongestraft. Hij struikelt erover, zoals je kunt vallen over een steen, die je niet hebt opgemerkt. Dat kan behoorlijk aankomen. Het kan dodelijk zijn.

Daarvoor waarschuwt Jezus nu Johannes. Johannes, ga niet struikelen. Val niet over die steen, die Heiligdom is. Val niet over MIJ.

Zonder te 'preken' verkondigt de Here hier Johannes het evangelie van Jesaja. Het heiligdom staat wijd open, voor wie erkent hulp nodig te hebben. Hij zal daar leven vinden door de rechtsbediening van De Heilige. Maar wie daarvoor enkel minachting opbrengt valt erover, en zijn val is groot. Dat is evangelie voor Johannes: ga niet struikelen.

Het is ook aankondiging van Jezus' levens-program een open heiligdom voor Gods volk en de volkeren. Hij is gekomen om wet en profeten en het heiligdom te vervullen.

Laten we maar naar binnen gaan.

P. Deddens

De Rector van de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerken in Nederland maakt, mede namens het college van Deputaten-Curatoren, bekend dat

PROF. J. KAMPHUIS

op maandag 9 april a.s. zijn 25-jarig ambtsjubileum hoopt te vieren.

In verband hiermee wordt hem een receptie aangeboden in de Eudokiakerk, Wederiklaan 54 te Kampen. Vanaf vijf uur zal er gelegenheid zijn Professor en Mevrouw Kamphuis geluk te wensen.

H. M. Ohmann, h.t. rector

KORT GEHOUDEN

Grenzen aan de wetteloosheid?

Net als kleding lijkt ook moraal aan mode onderhevig te zijn. En net als bij de wijde van de broekspijp en de lengte van de rok keert men ook in de moraal soms terug op het vroegere.

Het is opvallend hoe vaak tegenwoordig kritische geluiden klinken over de moderne zede. De 'bevrijding' van zoveel oude 'taboes' die gedurende de laatste tientallen jaren is voltrokken, heeft niet het geluk gebracht dat velen ervan hebben verwacht.

Door zich blind te staren op hun individuele rechten zijn veel mensen eenzaam en onzeker geworden, zo wordt ook door 'moderne' beschouwers opgemerkt. We moeten gemeenschapsvorming niet vergeten.

Door het zo sterk aansprekende ideaal van gelijkheid wordt ambitie ontmoedigd. En hoe kun je b.v. kinderen opvoeden zonder uitzicht, zonder stimulans, zo wordt door moderne pedagogen gevraagd.

Door de grotere vrijheden op seksueel terrein zijn vrouwen veelal in een nieuwe dwangpositie terecht gekomen. Misschien is kuisheid toch niet zo'n slechte regel, zo wordt door sommigen binnen de vrouwenbeweging geopperd.

Wat moet je hier nu van denken? In ieder geval is er geen sprake van een terugkeer tot God en daarmee tot zijn wet. De modernen zorgen er wel voor dat ze zich blijven onderscheiden van wat definitief als 'Staphorst' is afgeschreven. Net zoals iemand die alwéér wijde broekspijpen draagt, wel oppast dat hij niet wordt verward met de ouderwetse zielepoot die nog steeds met die wijde pijpen loopt.

Toch kan die moderne kentering op bepaalde punten bemoedigend zijn. We belijden dat Gods wet het leven van mensen goed doet. Maar we hebben het vaak moeilijk met de sterke suggestie, die van alle kanten op ons afkomt, dat die wet eigenlijk uit de tijd is.

En als we dan ontdekken dat zo hier en daar het schip van de wetteloosheid wordt gekeerd door de wal van de realiteit, dan worden we eraan herinnerd dat God zelf al heeft gezegd dat verlaten van zijn wet de wereld kapot maakt.

De HERE is betrouwbaar. Wie Hem volgt, is zijn tijd vooruit.

K. Veling

De gereformeerde levenswandel II

Allereerst willen we kort ingaan op de benaming, die bij deze materie het best kan worden gebruikt. Onder welke noemer moeten we het levensgedrag van de christen, dat hier aan de orde wordt gesteld, plaatsen, een gedrag dat gedragen wordt door een bepaalde overtuiging. Het zal blijken dat deze vraag ons meteen midden in de materie zelf brengt.

■ Gereformeerde zede of christelijke levensstijl?

Prof. Douma geeft voorkeur aan de term *christelijke levensstijl* boven *gereformeerde zede*. We hebben zijn bezwaren tegen de laatste typering kort weergegeven. Hij is van mening dat de term levensstijl minder aan de oppervlakte blijft. In feite liggen beide woorden niet zover uit elkaar. Zede betekent o.m. 'handelwijze die in kleine of grotere kring in gebruik is' en 'levensstijl' – een woord dat de grote Van Dale niet kent, wel 'stijl' – 'manier van handelen, levenswijze'. We moeten over het woord maar niet twisten, omdat de zaak vast staat: het gaat om gezamenlijk en gemotiveerd gedrag. Daarom blijf ik nog het meest voelen voor de term 'gereformeerde levenswandel', omdat daarmee de *activiteit* wordt aangegeven van het *gezamenlijk* op een bepaalde *weg* gaan. Daarbij staat uiteraard het woord 'gereformeerd' niet in tegenstelling met 'christelijk'. Het gaat immers om een wandelen met God en daarom met elkaar, waarbij de bijbel maatstaf en richtingwijzer is. We behoren zò te wandelen als Christus gewandeld heeft (1 Joh. 2 : 6). Maar evenmin als Christus een 'onpersoonlijke' menselijke natuur had, net zo min is er een 'bovenpersoonlijke' christelijke levens-

wandel. Wij zijn Nederlanders en niet 'algemene' mensen. En gereformeerde Nederlanders vertonen een eigen gezicht, ook als ze christelijk willen leven.

■ Een gemeenschappelijke zaak

Bij onderlinge verschillen zijn alle auteurs, die we de vorige keer besproken hebben, het er over eens dat de gereformeerde levenswandel een *gemeenschappelijke* zaak is. Douma wijst erop dat 'in tal van opzichten' er een gemeenschappelijk handelen is in 'zaken die *evident* en *gewenst* zijn'.

Dat brengt eigenlijk de term levenswandel al mee. Wandelen doe je op een *weg*. Vandaar dat in de bijbel zo vaak over 'de wegen des Heren' wordt gesproken (b.v. Deut. 5 : 33, 19 : 9). Ja, heel het christelijk geloof en leven wordt 'de weg' genoemd (Hand. 24 : 14).

Nu heeft men hier wel eens het beeld van een heideveld gebruikt. Eerst zoekt één zich een weg over het nog ongerepte veld. Een volgende gaat ook al gauw het nog even zichtbare spoor. Een derde volgt, enz. Op de duur is daar een 'platgetreden pad'. Niemand heeft er meer behoefte aan een 'eigen' weg te zoeken; het is toch veel gemakkelijker dat 'platgetreden' pad te gebruiken? Nu, in dat 'gemakkelijke', dat 'vanzelfsprekende', tekenen zich de gevaren af van *traditionalisme* en *conservatisme*, die niemand moet onderschatten, maar ook weer niet overschatten. Het is in zichzelf een normale, menselijke zaak, dat zich bepaalde *patronen* bij groepen vormen. Uitdrukkingen als 'zoiets doet men niet', 'dat hoort niet', vindt u in en buiten de bijbel.

In de sociologie herleidt men dit tot de 'nabootsingsdrang' die instinctief ieder mens eigen is. Bij het opgroeiende kind speelt deze een grote rol, maar ook in heel de maatschappij. Prof. dr P. J. Bouman schrijft daarvan, dat deze nabootsingsdrang een dubbele betekenis heeft: '1e. behoud van de cultuurvormen en tradities, die het ene geslacht stilzwijgend van het andere overneemt . . . 2e. *besparing van energie*. Niet iedere handeling kan op vrije wilsbesluiten berusten . . . Er zouden te hoge eisen aan onze vindingrijkheid worden gesteld, indien wij voor iedere handeling op persoonlijk inzicht waren aangewezen.'¹

Ik heb in dit citaat enkele woorden onderstreept: *besparing van energie*. Inderdaad, niemand is zo inventief dat hij op z'n eentje bij elke handeling een bewuste, onafhankelijke, persoonlijke keuze kan of zal doen. We hoeven niet telkens 'van voren af aan' beginnen.

Dat geldt ook van de gereformeerde levenswandel. Deze vertoont een bepaald

De vorige keer gaven 431
we schetsmatig de
standpunten van een
aantal scribenten over
de gereformeerde
levenswandel weer.
We hopen daarop nu
in te gaan, al beseffen
we dat dit maar 'ten
dele' is. Toch willen we
trachten enkele hoofd-
zaken en hoofdlijnen
aan de orde te stellen.

¹ Prof. dr P. J. Bouman,
*Algemene maatschappij-
leer*, Groningen 1965,
bl. 17.

patroon. Geen willekeurig patroon, maar gegeven met draden, aan de bijbel ontleend, en ook vaak met wijze hand door de bijbel bestuurd.

Daarom moeten we het beroep op de 'persoonlijke verantwoordelijkheid' steeds kritisch bezien. Want in het algemeen is er al de 'sociologische wet' van de besparing van energie: de meesten doen wat 'men' doet. Daarop zien we echter de eeuwen door een duidelijke *uitzondering*: een jonge, opkomende generatie stelt kritische vragen aan een oudere generatie. Klachten over de 'moeilijke, opstandige' jeugd vindt men al bij de Grieken, evengoed als bij de christenen². Men zal zich daarvan niet met een dooddoener kunnen afmaken, maar daardoor in elk geval genoodzaakt worden het eigen, haast vanzelfsprekend, levenspatroon te doorlichten en te motiveren. Dat kan slechts heilzaam werken voor alle generaties. Het hoort immers bij het gereformeerd-zijn, dat men steeds meer ge-reformeerd moet worden: *ecclesia reformata, semper reformanda*! Daarom kan ik allerlei *verschuivingen* in opvattingen en gedrag waarop gewezen is niet als een bewijs aanvaarden dat 'de' gereformeerde zede niet bestaat. Integendeel, ècht gereformeerd zijn betekent *mobiel* zijn in het toetsen en 'het goede' behouden.

■ De strategie van het 'doorvragen'

Naast deze eeuwen-omvattende generatieconflicten is er vandaag toch iets *nieuws* aan de hand. Het is de taktiek van de *niet aflatende discussie* in de groep, door Huntemann 'de nieuwe god' genoemd³.

Door de strategie van het 'conflict' en het 'doorvragen', wordt de pretentie van het *absolute* verwoest. Door middel van 'doorvragen', dat vaak 'doordrammen' wordt, moet blijken dat er geen 'waarden' zijn die absoluut gelden. Het is eigenlijk de strategie van de *sofisten* in de tijd van Sokrates, die ook alles kapot gingen redeneren, zodat er niets meer over bleef⁴. Waarden als God, Gods Woord, de staat, het geloof, het gezin, de kerk enz. worden hierbij in twijfel getrokken. 'Het 'doorvragen' en 'het conflict' zijn voor de jongste generatie al zozeer een onderdeel van hun levensstijl geworden, zij zijn al zozeer geïndoctrineerd dat ze helemaal niets meer kunnen horen of zien zonder dat ze erover doorvragen of het als een conflict ervaren'⁵. Deze permanente opstandigheid is meer dan een voorbijgaande fase, die nu eenmaal bij het sceptisch stadium van een bepaalde leeftijd hoort. En ik ben er niet gerust op of ook niet de jeugd van onze kerken door deze geest geïnfecteerd wordt.

Ik meen dat prof. Van Bruggen dat bedoelt,

als hij stelt: persoonlijke verantwoordelijkheid is geen verantwoordelijkheid. In feite betekent dit voor hem: men wil z'n eigen gang gaan.

■ Gereformeerde zede? Ja tenzij . . .

Prof. Van Bruggen ziet de oplossing dan hierin: we moeten de gereformeerde zede handhaven, tenzij de bijbel zich er uitdrukkelijk tegen verzet.

Ik versta wat hij hiermee bedoelt. De *solidariteit* onder gereformeerden en gereformeerde gezinnen gaat steeds meer ontbreken. In het ene gezin mag, wat in het andere niet mag. Zondagsviering, vrije-tijdsbesteding, zakgeld, t.v.-gebruik, tijd-van-thuiskomen, op-vakantie-gaan enz. gaan langzamerhand van gezin tot gezin verschillen. Vroeger vertoonden de gereformeerde gezinnen veel meer één patroon. Maar nu treft de opgroeiende jeugd het in het ene gezin heel anders dan in het andere.

Daardoor ontstaat een stuk *onzekerheid*. Hebben opgroeiende kinderen het in het algemeen al nodig dat er vaste patronen zijn, waardoor ze weten waaraan ze toe zijn en die ook een zeker 'rustpunt' vormen, het geldt zeker in de periode dat de jeugd 'steigert'. We leven in een steeds meer 'opgebroken' situatie, ook door de muziek, de films, de actualiteiten-rubrieken enz., die via radio en t.v. de gezinnen overspoelen.

We hebben dan ook in een vorige gemeente die ik mocht dienen wijkavonden belegd met als thema: hoe dōen we het? Moeten we als ouders en ouderen niet meer *één lijn trekken*, terwille van de komende generatie? Daarin ga ik een heel eind met prof. Van Bruggen mee. Maar toch . . . Zijn 'oplossing', strikt genomen, gaat me te ver.

Denk u in: gereformeerde zede, tenzij de bijbel het verbiedt. Het is 'gereformeerde zede' geweest dat vrouwen en meisjes met een hoed op naar de kerk gingen, dat op zondag niet gefietst mocht worden, dat de mannen tijdens het bidden gingen staan in de kerk enz. Verbiedt de bijbel dat ergens? Bij mijn weten niet. Maar dan zou dit altijd zo hebben moeten blijven. Wat de bijbel niet uitdrukkelijk verbiedt handhaven? Dat gaat me tever! Dat is me veel te *statisch*.

Ik ben het verder met prof. Van Bruggen eens dat de andere 'oplossing': gereformeerde zede alleen daar, waar de bijbel het gebiedt een bepaald soort biblicisme invoert. Er worden heel veel dingen in de bijbel niet genoemd, die toch voor een goede gereformeerde zede nodig zijn. De bijbel is geen 'ethisch handboek', al geeft hij wel duidelijke aanwijzingen voor ons gedrag.

² Zo sprak prof. dr K. Dijk in 1924 voor een predikantenconferentie over het relativisme bij de jeugd en benadrukte dat hun vragen en klachten serieus moesten worden genomen. Tegelijk waarschuwde hij tegen synthese-zucht en wees op de noodzaak van beslist optreden, van de moed om te zeggen: zo is het. Zie *De Reformatie* van 16 mei 1924.

³ Zie prof. dr G. Huntemann, *De onpersoonlijke mens*. Uitg. De Vuurbaak, Groningen 1983, bl. 19, 20. Dit boek kondigen we hier meteen aan met waardering, al is de schrijver o.i. soms te snel met z'n conclusies (Prijs f 19,75).

⁴ Zie mijn *Het eeuwige evangelie en de vierde mens*, Groningen 1970, bl. 77, 78. Sokrates, die daartegenover het zedelijke in de mens zocht en niet van een norm buiten de mens wilde weten, was intussen even gevaarlijk. Zijn leer leidde tot overschatting van 'de rede' en tot tomeloos subjectivisme.

⁵ Huntemann, a.w., bl. 20.

■ Persoonlijke geloofsbeslissing?

We gaven weer, welke reactie op het betoog van prof. Van Bruggen kwam van de zijde van ds C. J. de Ruijter. Hij schreef: we hebben niet déze boodschap aan elkaar dat we dezelfde levensstijl moeten vertonen, maar we hebben de boodschap van Christus' verzoening aan elkaar. Ook hierin versta ik de bedoeling van ds De Ruijter. We moeten waken tegen een *wettische* prediking. Als het telkens van de preekstoel klinkt: dit mag niet en dat mag niet, dit moet wel en dat moet wel, dan dreigt de prediking te versmallen tot een 'nieuwe moraal'. En de mensen kennen langzamerhand de 'loopjes' wel: waarschuwen tegen verkeerd t.v.-gebruik, tegen barbezoek, tegen dansen, tegen pop-muziek, sport-verdwazing en noem maar op. *Moralisme* is geen genade-verkondiging. Wanneer Paulus spreekt over het 'gij geheel anders' heeft hij in Romeinen éérs de genade van Jezus Christus diep en ontroerend gepredikt. Maar ik denk dat er weinigen in onze kerken zijn die dit niet met ds De Ruijter beamen. Over de methode en de 'toepassing' in de prediking valt dan inderdaad veel te zeggen. Maar kómen we er wel met de 'oplossing' die ds De Ruijter geeft? Het gaat inderdaad om de 'persoonlijke geloofsbeslissing', dat is buiten kijf. Maar zegt de bijbel dan verder niets over de wijze waarop deze 'gestalte' moet krijgen? Ik weet dat ds De Ruijter dit laatste geen moment zal ontkennen. Ik zie ook met hem het gevaar dat bepaalde gedragsregels, die niet duidelijk gefundeerd en toegelicht worden, een reactieverschijnsel kunnen oproepen, terwijl de persoonlijke geloofsbeslissing uitblijft. Ik moet zelfs constateren dat met name daar jongelui uit de band springen, waar hard en consequent dergelijke gedragsregels worden 'opgelegd', zonder een goed gesprek over het 'waarom' van het geloof in Jezus Christus.

Toch geloof ik, dat we er met zijn dilemma niet uitkomen. Want het is eigenlijk geen dilemma voor wie de bijbel kent. We hebben inderdaad aan elkaar de boodschap van Christus' verzoening te brengen. Maar deze boodschap is niet 'vrijblijvend'. Dat zegt ds De Ruijter ook met zoveel woorden: bijvoorbeeld dat deze boodschap ons dringt naar de gereformeerde school. Het komt me voor dat eerder de *methode* en de *wijze waarop* we het doen in geding zijn. Kort na de Vrijmaking heeft prof. B. Holwerda gewaarschuwd tegen preken die als-maar-door over 'de kerk' gingen. En in de tijd dat gereformeerde scholen werden gesticht, kwam het voor dat er zo sterk zondag aan zondag op de noodzaak ervan werd gehamerd dat een

overtuigd voorstander ervan zei: het komt me de keel uit. *De wijze zal tijd en wijze weten*. Dat lijkt me eerder de zaak.

Ik denk hier aan een woord van Christus: 'En niemand, die oude wijn gedronken heeft, wil jonge, want hij zegt: de oude is voortreffelijk' (Lukas 5 : 39).

Vaste patronen, waaraan iemand is gewend geraakt, worden niet van de ene dag op de andere doorbroken. Ook niet wat de levensstijl of de schoolkeuze betreft. Wat het laatste aangaat: voor en na de tweede wereldoorlog werden de meeste mensen in Nederland opgevoed bij het 'interkerkelijkheidsideaal'. Zelfs wat de kerk zèlf betreft. Ik hoorde in een gemeente, dat voor de oorlog de ouderlingen in een gezin waar de vader hervormd en de moeder gereformeerd was het advies gaven aan de moeder: word toch met je man en kinderen hervormd. Dan heb je eenheid en vrede in je gezin. Nu, de schoolkeuze kwam en komt daar achteraan.

Zo zouden er meer voorbeelden te noemen zijn.

Nu kan men zeggen: we zijn inmiddels veertig jaar verder gekomen. Maar de kerkelijke verdeeldheid is niet afgenomen! En een nieuwe generatie staat weer tegenover de *oude* problemen. Laten we dan Christus' woord over de 'oude' en 'nieuwe' wijn niet vergeten! Dat geldt namelijk ook van de bezinning over de *levensstijl*. Aan de ene kant is er, wat ds L. J. Geluk van de gereformeerde bond '*de kleine traditie*' noemt die door hem afgekeurd wordt: conservatieve opvattingen in de gereformeerde bond. Aan de andere kant een 'gedurfdheid' in bijv. synodaal-gereformeerde kring, waarbij je de adem inhoudt. Daar komen nog 'vlees en wereld' bij, ook bij ons, ouderen en jongeren.

Nu, dan onderstreep ik de kennelijke bedoeling van prof. Van Bruggen: laten we *solidair* zijn, met name in onze gezinnen. Want onze jeugd staat op de tocht! Ik denk dat daarom ir. K. Mulder de waarde van een 'vertrouwd levenspatroon' onderschat en te gauw blij is over het feit dat voor vrije tijdsbesteding, voor klasse-avonden, gebruik van bier, zondagsbesteding enz. geen vaste regels zijn geformuleerd. Zó mondig zijn we nu ook weer niet en wat de 'persoonlijke verantwoordelijkheid' betreft, wie z'n eigen hart een beetje kent, weet dat hij het 'samen met allen' van Efeze 3 : 18 hard nodig heeft, juist *vanwege* de noodzakelijke 'gemotiveerdheid'!

Graag hierover een volgende keer verder.

W. G. de Vries

Wezep

Het boekje 'Dit zoek ik' kunt u bestellen door f 17,50 over te maken op postrekening 5545785 t.n.v. Uitbreiding Geref. Kerk Wezep, Stationsweg 56, 8091 AE Wezep.

Om vandaag zicht op de kerk te Wezep te krijgen hoeft u niet ver te zoeken naar informatiemateriaal. Zeer recent is namelijk een boekje verschenen van br. G. Prins onder de titel: 'Dit zoek ik . . .'. Daarin wordt aan de hand van officiële stukken de plaatselijke kerkgeschiedenis weergegeven.

Het geheel is bijzonder lezenswaardig! Voor andere plaatselijke kerken mag het een stimulans zijn ook iets dergelijks samen te stellen. Br. Prins heeft hiermee belangrijk werk verricht.

We nemen uit zijn boekje enkele stukjes over, zodat u een kijk krijgt op de kerk te Wezep. Eerst over de jaren van oorlogsgeweld. In november 1940 schrijft de toenmalige plaatselijke predikant ds. G. van Dooren in 'Onze Kerkbode':

DE BOMINSLAG

We hebben dan toch ook iets van den oorlog meegemaakt! Tot nu toe deelden we alleen in

de gevolgen. Nu hebben we van nabij iets gemerkt van de gruwelijkheid, die er komt, als menselijke machten uit zijn op elkaars vernietiging.

Toch heeft het God behaagd, om ons allen nog te sparen. Wèl hebben we heel even den dood in het aangezicht gezien – maar God deed ons 't geweld ontkomen. En de dankbaarheid daarover doet ons de spijt om de vernielingen aan Kerk, pastorie en omliggende huizen gemakkelijker dragen.

De schade is niet gering. Na de herstellingswerkzaamheden begonnen zijn, komen overal nog gebreken en beschadigingen voor den dag. En vooral spijt 't ons van onze nieuwe kerk, die heerlijk gehavend werd. Maar – als we dan zien naar andere gemeenten, b.v. Rotterdam, dan zullen we maar niet klagen!

Temeer, waar ons werd medegedeeld vanwege de Deputaten onzer kerken bij de hoge Overheid, dat 'de schade die door den oorlog aan kerkgebouwen en pastorieën berokkend is, of eventueel berokkend zal worden, door de bezettingsoverheid VOLLEDIG wordt vergoed.' Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat wij er zonder kosten af zullen komen, omdat er uiteraard meerdere dingen zijn, die misschien buiten die vergoeding vallen. In elk geval heb ik de giften voor de schadevergoeding tot nu toe dankbaar aanvaard (2 x f 10,- en 1 x f 25,-) en houd me als voorz. van den kerkeraad voor meerdere giften aanbevolen.

In geval van particuliere schade zal die vergoeding niet zoo snel komen, en daarom is de vraag op z'n plaats, of niet de gemeenschap hier 'n taak heeft! Het had ieder Uwer kunnen overkomen, en daarom rust op ons allen de zedelijke plicht, om mee te dragen in de lasten van anderen. Misschien kunnen enkelen zich bereid verklaren tot het in ontvangst nemen van gelden daarvoor. Wij kunnen er in ons Kerkblad niet meer van zeggen.

Door de bommen van dien nacht is het gevoel van onveiligheid en onzekerheid ongetwijfeld toegenomen. We luisteren nu sterker en anders naar het brommen der vliegtuigen.

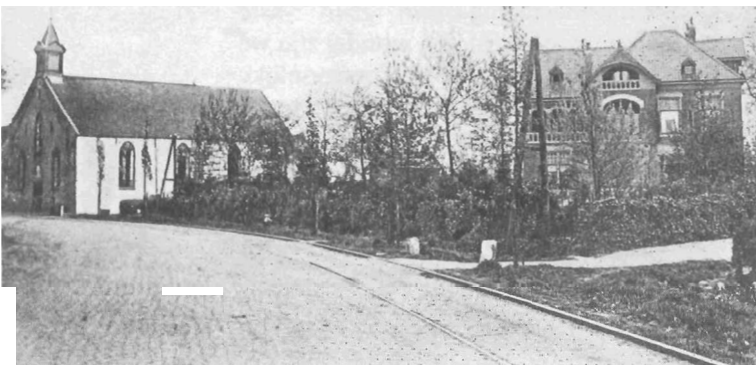
Moge het zoo zijn, dat wij allen met die onrust de toevlucht nemen tot den Heere, Die ook deze 'stormen' gebiedt, en in den storm de rust geeft aan die zich aan Hem toevertrouwen!

Spare hij ons allen bij het leven, en make Hij door Zijn wondermacht een spoedig einde aan dezen vreeselijken oorlogstijd!

v.D.

Dat was in het begin van Wereldoorlog II. Na deze Wereldoorlog vindt in juli 1945 de Vrijmaking plaats in Wezep. Kerkeraad en ge-

Eerste kerkgebouw van de 'Christelijke Afgescheiden Gemeente te Wezep'

meente verwerpen in grote meerderheid de synodale leerbesluiten en tuchtmaatregelen. Hieronder volgt de convocatie van de kerkeraad voor een gemeentevergadering over deze zaken.

Gemeente !

De rogge is rijp!
En het is prachtig oogstweer. En natuurlijk heelemaal geen tijd voor vergaderingen !

Tóch komt de Kerkeraad U uitnodigen voor een vergadering, omdat dat zoo hoogst noodig is geworden ! Wij zijn voor alles even opzij moet.

Want de broeders en zusters hooren in deze dagen zóóveel dingen beweren, dat een mensch er duizelig van zou worden.

Wat is er nu eigenlijk gebeurd. Zondagmorgen? En wat gebeurd? er op de Classis? En waarom kon het niet anders dan zoo? En : waarover gaat het nu toch eigenlijk ?

Voor al dit laatste moet ge duidelijk weten. Want er wordt van alles bijgehaald, dat er niets mee te maken heeft. Er worden ook onware dingen gezegd. En op grond daarvan wordt U opgewekt. U van de kerk af te scheiden. U staat allen voor Gods aangezicht en moet kiezen.

Daárom die GEMEENTEVERGADERING.
WOENSDAGAVOND (morgen dus) OM HALF ACHT, IN DE KERK.

Daar zal dan eerst. namens den Kerkeraad, Ds van Oooren kort verslag doen van wat er de laatste weken in Classis en Kerkeraad is gebeurd. U kunt zoo noodig, vragen stellen.

Daarna zal Professor Greijdanus ons eens heel eenvoudig en duidelijk zeggen. waarover het nu eigenlijk gaat en waarover niet !

Eerst dan kunt U nagaan of u het ermee eens is.

Daarom roepen wij de geheele gemeente dringend op. Het werk moet dan maar even aan den kant.

Jongere menschen. zoo van 16 jaar en ouder. mogen ook gerust komen

En we spreken natuurlijk af. we doen elkaar niet noodeloos pijn. Ieder mag voor zijn eigen meening uitkomen. maar zóó, als 't een christen betaamt

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te WEZEP.

Jammer dat we niet méér kunnen afdrukken uit dit boekje over Wezep. Het is een verhaal over een bewogen geschiedenis ter plaatse, ook in de zestiger jaren. Gedecimeerd stond deze gemeente in 1969 binnen het kerkverband, maar zonder kerkelijke goederen. In 1977 nam ze echter een eigen nieuw kerkgebouw in gebruik. Door de regelmatige groei van de gemeente is dat gebouw nu al te klein geworden. Daarom moet weer volle aandacht gegeven worden aan het bouwfonds. De netto-opbrengst van de verkoop van dit boekje wil de schrijver dan ook ten bate van dat bouwfonds doen komen.

Voor Wezep anno 1984 is nog steeds waar, hetgeen ds. G. van Dooren schreef over Wezep anno 1942, nadat hij de plaatselijke strijd rond de afscheiding heeft beschreven: 'De grootouders en over-grootouders van het nu-levend geslacht moesten dit alles nog eens kunnen zien. Ze zouden zeker met opgeheven vinger zeggen: kinders, kinders, waardeert 't toch, dat de HEERE jullie zo zegent!'

C. J. Smelik

Apostolische Vaders II:

een gemiste kans!

In de jaren 1966-1967 publiceerde dr. A.F.J. Klijn, toentertijd lector in het Nieuwe Testament aan de Rijksuniversiteit van Utrecht, bij Bosch & Keuning een driedelige vertaling van de zgn. Apostolische Vaders. Met die term wordt een groep geschriften aangeduid, die stamt uit de periode 100-150 na Christus en die voor een deel geschreven is door personen die de apostelen nog gekend hebben. Zo lezen we brieven van de predikanten Clemens van Rome, Ignatius van Antiochië en Polycarpus van Smyrna. Daarnaast behoren tot deze groep allerlei zeer heterogene geschriften. We ontmoeten een martelaarsacte (het Martyrium van Polycarpus) en een apologie (de brief aan Diognetus). Maar ook de eerste preek die ons bekend is (2 Clemens). Naast een prille regeling op liturgisch en kerkordelijk gebied (de Didache) staat een uiteenzetting over de betekenis van het Oude Testament voor de jonge christelijke kerk (de zgn. brief van Barnabas). En, een laatste voorbeeld, we krijgen informatie over het ontstaan van de evangeliën van Marcus en Mattheus in wat ons rest van een groot werk van de Kleinaziatische predikant Papias.

Heel dit exotische veldboekje werd ons dus in de zestiger jaren in nederlandse vertaling aangereikt door dr. Klijn. Hij gaf daar bovendien uitvoerige inleidingen en aantekeningen bij, waardoor de betekenis van de publicatie nog in betekenis toenam. Zeker als men bedenkt dat de oudere, incomplete vertaling van de Nijmeegse patroloog Franses niet meer verkrijgbaar was en bovendien nauwelijks commentaar bood.

Ook de vertaling van Klijn raakte echter uitverkocht en werd niet herdrukt. Daarom was het een belangwekkend initiatief van de uitgeversmaatschappij Kok om een fotografische herdruk te realiseren. Daarin konden uiteraard slechts weinig correcties worden aangebracht, maar daar stond tegenover dat aan dr. Klijn de mogelijkheid werd gegeven het geheel sterk uit te breiden door een vertaling toe te voegen van de 'Pastor van Herma's', een geschrift dat in de oorspronkelijke uitgave niet voorkwam. Zo zou eindelijk een complete vertaling op de markt kunnen komen van de 'Apostolische Vaders'. Een uitdaging voor de vertaler!

De nieuwe uitgave bestaat uit twee kloekke delen in een heel fris omslag, verzorgd door Nelly Witte-Brooymans. Ook de drukkers verdienen alle lof, want de lezer kan nauwelijks zien dat hij een fotografische reprint in handen heeft. De nieuwe editie laat zich, vooral door de royale marges, zelfs plezieriger lezen dan de oorspronkelijke.

Nu ligt dan het tweede deel voor ons. Het hoofdbestanddeel hiervan wordt gevormd door de nieuwe vertaling van de 'Pastor van Herma's', een zeer opmerkelijk geschrift, waarin een christen uit Rome, Herma, allerlei visioenen ontvangt, die hem door een engel in herdersgestalte worden uitgelegd. Verder zijn in dit deel opgenomen de brief van Barnabas, de fragmenten van Papias, de brief aan Diognetus (met fragmenten uit de zgn. prediking van Petrus) en wat over is van de Apologie van Quadratus.

We hebben dit boek met grote verwachtingen ter hand genomen en waren vooral nieuwsgierig naar de vertaling van de 'Herder van Herma's'. Bij het facultatief raadplegen van het eerste deel waren ons wel eens wat slordigheden opgevallen, maar we rekenden erop dat we die in dit deel veel minder zouden ontmoeten, omdat de auteur voor bijna de helft van de pagina's nieuwe kopij mocht leveren en geen hinder ondervond van druktechnische beperkingen.

Helaas moeten we aan het eind van onze lectuur bekennen dat we duidelijk teleurgesteld zijn. En dat niet in de eerste plaats door de schriftkritische opstelling van de annoterende vertaler. Het was ons bekend, dat dr. Klijn, momenteel hoogleraar Nieuwe Testament aan de Rijksuniversiteit van Groningen, de moderne theologie is toegedaan. Dat weet je als je begint te lezen. Wat overigens niet betekent dat je ooit went aan de afstandelijke manier waarop Klijn over de Nieuwtestamentische en oudchristelijke geschriften, door hem volkomen op één lijn gesteld, schrijft. Een voorbeeld. 'Barnabas',

zo vertelt Klijn, wil eigenlijk het onmogelijke realiseren, als hij van het Oude Testament een christelijk boek wil maken. Niet dat je de man daar hard over moogt vallen, want eigenlijk deed Jezus ongeveer hetzelfde, toen Hij psalm 118 vers 22 en 23 (de steen, door de bouwers verworpen) op Zichzelf ging toepassen. En dan is het zo vreemd niet dat mensen als de schrijver van deze brief, en Petrus b.v. (1 Petrus 2,6 vv.) dit gaan nadoen (p. 15).

Nog een voorbeeld. Papias van Hiërapolis was een aanhanger van het chiliasme, de leer van het duizendjarig rijk, een dwaling die in de eerste eeuwen veel aanhangers vond, maar die door de Kerk altijd verworpen is. Volgens Klijn zijn deze ideeën het best bekend uit Openbaring 20, en heeft de latere christelijke kerk ze verworpen 'op grond van de veronderstelling dat ze Joods en bovendien veel te aards zijn' (p. 56). Ik denk dat de tweede stelling evenmin te verdedigen is als de eerste.

Klijns modernistische instelling vinden we op vele plaatsen terug in de overigens heel instructieve inleidingen die hij bij ieder vertaald geschrift biedt. We willen daar echter in het kader van deze recensie niet verder op ingaan. Uiteindelijk wordt immers in dit werk allereerst een vertaling van authentieke documenten geboden. En al zouden we inleiding en commentaar volledig moeten afwijzen – wat dus stellig niet het geval is – dan hielden we nog de hoofdzaak over, de vertaling.

Maar daar liggen nu juist onze grootste bezwaren. Al lezend bekwam ons hoe langer hoe meer een onbehagelijk gevoel. En hoe langer we lazen, hoe vaker we op vreemde en onwaarschijnlijke zinnen stuitten, hele passages soms. Aanvankelijk dachten we dat de wat houterige vertaling daar debet aan was. Maar op een gegeven moment paktten we toch de Griekse tekst erbij om de vertaling te controleren. Toen bleek dat er gewoon fout vertaald was. En dat moesten we niet één keer constateren, maar vele malen, zodat we tenslotte de Griekse tekst maar open op ons bureau lieten liggen.

Nu zou men kunnen overwegen dat dr. Klijn weinig mogelijkheden voor correctie had. Hij wijst daar zelf ook op in het woord vooraf bij deel I. Toch constateerden we dat diverse fouten uit de eerste druk wel degelijk verbeterd zijn, maar dat de ergste zijn blijven staan. Bovendien staan de meeste fouten in de Pastor Hermae, waar sommige passages volstrekt onbegrijpelijk zijn geworden. De vertaling van Franses, die duidelijk geraadpleegd is, is hier veel beter. En de Franse

vertaling van R. Joly in de serie Sources Chrétiennes, waarnaar Klijn zelf verwijst (p. 126), heeft niet één van de fouten die we bij hem moesten noteren.

We beseffen dat we hier ernstige kritiek uitbrengen, die wel enige adstructie nodig heeft. We zullen die graag verstrekken.

Laten we dan beginnen met de opmerking dat vaak zo concordant vertaald wordt, dat de verstaanbaarheid er ernstig onder lijdt. Ik denk aan zinnestelsels als: 'Ga niet met jongens om', waar bedoeld wordt: 'Pleeg geen onttucht met jongens' (48). Ik denk ook aan zelfstandige zinnestelsels van het type: 'Weest gered' (51) en 'Verneem daarover' (230). Maar misschien kan men de stelling nog verdedigen dat dit geen echte fouten zijn. Laat ik dan overstappen op de categorie 'slordigheden'. Soms worden hele zinnen of woordgroepen weggelaten (b.v. op p. 46 en 181), dan weer wordt 'Hem' genoteerd, waar 'Mij' moest staan (45) en wordt 'uw getal' geschreven in plaats van 'ons getal' (224).

Vaak worden ook ernstige tijdfouten gemaakt. Zo lezen we in de Pastor Hermas (202): 'Velen van hen zullen zich bekeren' in plaats van 'hebben zich bekeerd'.

In het tweede Papias-fragment, dat m.i. door J. de Zwaan in zijn 'Inleiding tot het Nieuwe Testament' indertijd veel beter werd vertaald, missen we in een opsomming van belangrijke personen de naam van Petrus, waardoor het aansluitende commentaar van Eusebius onbegrijpelijk wordt (64).

Slordigheden komen ook in de noten voor. Als voorbeeld een deel van noot 170 op pagina 41 waarbij ik de Griekse woorden transcribeer: 'In de LXX wordt gezegd, Num. 13,17 (moet zijn: 13,16 J.A.M.), dat Mozes Hosea de zoon van Nun de naam Jezus heeft *gekregen*'. De cursivering is van mij.

En bij dit soort fouten blijft het helaas niet. Diverse malen lezen we het tegenovergestelde van wat de oorspronkelijke schrijver bedoeld heeft. Laat ik wat voorbeelden mogen geven uit de 'Pastor Hermas'. De 'herder', de engel die tot boete moet oproepen, wijst Hermas erop dat twijfel en drift schadelijk zijn voor een gelovige. In de vertaling lezen we dan: 'Beide zijn geen reden tot droefheid voor de heilige Geest, dat wil zeggen, noch de twijfel noch de drift' (172). Maar er staat in werkelijkheid: 'Beide zijn een reden tot droefheid voor de Heilige Geest, de twijfelen de drift'. Eenzelfde verwarrende fout vinden we op p. 221: 'geen mogelijkheid' moet 'een mogelijkheid' zijn.

Heel bont maakt de vertaler het in het derde gedeelte van dit soms moeilijk te volgen ge-

schrift en wel in de negende gelijkenis, wanneer de bouw van een toren, zinnebeeld van de Kerk, wordt beschreven. Die toren wordt door engelen gebouwd op een rots, waarin zich een poort bevindt. Zowel de rots als de poort zijn symbolen voor de Here Christus. De poort wordt bewaakt door twaalf maagden, heilige geesten genoemd, die de christelijke deugden symboliseren, terwijl de poort wordt belaagd door de twaalf ondeugden, voorgesteld als knappe vrouwen in zwarte kleding, die het op het bouw materiaal, de gelovigen voorzien hebben.

Deze heel ingewikkelde gelijkenis wordt voor een deel onbegrijpelijk doordat Klijn geregeld 'poort' en 'toren' verwisselt (207, 208, 216) en op een gegeven moment over de 'meisjes' spreekt, terwijl het over vrouwen gaat (217).

De toren wordt verder opgebouwd uit allerlei stenen. Sommige stenen moeten eerst behouwen worden, voordat ze in de toren een plaats ontvangen. Andere kunnen 'onbewerkt' geplaatst worden. Maar Klijn vertaalt in het laatste geval 'na bewerkt te zijn' (219/20).

Nog één voorbeeld uit dezelfde tekst, en dan houden we op. De boete-engel wijst Hermas erop hoe erg het is, als christenen hun Heer verloochenen. De Here zal dat ook straffen, zegt hij, evengoed als aardse heren ontrouwe slaven straffen. De vertaler geeft die laatste vergelijking als volgt weer (227): 'Als de heidenen de dienaren van God pijnigen wat denk je dat de Heer zal doen die over allen macht heeft als iemand de Heer verloochent?' Deze vergelijking valt zo volstrekt uit de toon van het betoog, dat we de Griekse tekst raadplegen en daar lezen: 'Als de heidenen hun slaven straffen, wanneer die hun heer verloochenen, wat denkt u dan dat de Heer, die over allen macht heeft, u zal doen?'

We moeten stoppen, want we kunnen moeilijk de ruim honderd 'missers', die we al lezend in de vertaling op het spoor kwamen, de revue laten passeren. Eén ding mag duidelijk zijn. Hier is haastwerk geleverd en daardoor werd een kans gemist. De kans om deze belangrijke geschriften uit de oude kerk echt onder het kerkvolk te brengen. Wie toegang heeft tot de oorspronkelijke taal, is zeker gediend met dit werk, vooral door het vele commentaar. Maar de lezer die van de vertaler volledig afhankelijk is, heeft een heel gebrekkige handreiking ontvangen. Wil hij de vertaling vanwege de belangwekkende en boeiende stof toch lezen, dan adviseren we hem om ter aanvulling en correctie van 'Klijn' bij een antiquariaat de vertaling van D. Franses te zoeken (Hilversum 1941).

Daarin is ook de 'Herder van Hermas' opgenomen, maar 2 Clemens, de fragmenten van Papias en het Quadratusfragment zal men tevergeefs zoeken. De vertalingen completeren elkaar dus. Een laatste opmerking. Deze vertaling had zo niet mogen verschijnen. Nu het toch gebeurd is, kan ik alleen maar de hoop uitspreken dat de 'Apostolische Vaders' ondanks veel gebrek zo goed verkocht mag worden, dat nog eens een derde, maar dan totaal gereviseerde druk op de markt kan komen. Het onderwerp is het meer dan waard.

Naar aanleiding van A.F.J. Klijn, *Apostolische Vaders 2*, Kampen (J.H. Kok) 1983; 250 pagina's, prijs f 32,50.

J.A. Meijer

BOEKAANKONDIGING

Handboek 1984

Het nieuwe handboek is verschenen. Goed nieuws voor die mensen die zo nu en dan al hun neus stootten doordat een telefoonnummer uit het oude handboekje niet meer klopte of doordat het secretariaat van een vereniging bleek te zijn gewijzigd.

Maar het handboek is niet alleen nuttig voor wie z'n weg zoekt in het bonte gereformeerde leven. Het biedt ook een waardevol inzicht in de ontwikkeling van de kerken, nl. door het levendig geschreven jaaroverzicht van dr. W. G. de Vries en b.v. door de statistische gegevens over gemeenten, over predikanten (het aantal is netto slechts twee keer groter dan vorig jaar) en over ledentallen.

In een waardig 'in memoriam' wordt stilgestaan bij het overlijden van ds. H. J. Meijerink en van ds. G. Boersema.

Nieuw is in dit handboek de lijst van dorpen en buurtschappen met de kerkelijke gemeente waaronder ze ressorteren.

Ook is een lijst opgenomen van adressen van weduwen van predikanten.

K. Veling

PERSSCHOUW

Nogmaals: Willem van Oranje

Het Nederlands Dagblad heeft gereageerd op het commentaar dat prof. H. J. Schilder gaf op de bespreking van de t.v.-serie 'Willem van Oranje', mee naar aanleiding van enkele 'ingezonden stukken'. Het slot van dit commentaar luidt: 'Met de inzenders en de beide scribenten in de kerkelijke pers betreuren wij dat dit onderwerp zonder inhoudelijke noodzaak op deze wijze is gepresenteerd'. We hebben deze zin drie keer gelezen, maar verstaan niet watprecies met die 'inhoudelijke noodzaak' is bedoeld. We nemen in elk geval aan dat hiermee een dementi is uitgesproken, waarvan we dan dankbaar nota nemen.

Interessant is het commentaar dat we in het Orgaan van de Bond van Christelijke Gereformeerde Vrouwenverenigingen aantreffen van de hand van L. Strengholt. Hij schrijft o.m.:

Ook was het voorspelbaar, dat mensen die thuishoren in de sfeer van het amusement, de Vader des vaderlands zouden herscheppen naar hun eigen beeld.

En zo is het inderdaad uitgepakt. Anderen hebben er al op gewezen, dat de figuur van Willem de Zwijger, zoals hij in de TV-serie te voorschijn komt, helemaal twintigste-eeuws gemodelleerd is: veel sex, vertoond met een schaamteloosheid die alle sporen van projectie draagt, alsof men blij is dat men in de spiegel van het verleden zijn eigen bandeloosheid herkent.

Maar er is door velen reeds – terecht – tegen de pornografische trekken van deze filmproductie geprotesteerd en ik ga daar nu niet verder op in.

Maar dan wijst hij op het lage niveau van de gesprekken in deze film:

Wat mij vooral is opgevallen, is het lage

N.a.v. Handboek 1984 ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland onder redactie van dr. W. G. de Vries. Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes. Prijs f 14.25.

niveau van de gesprekken in deze serie. Ze zijn van een enorme onbenulligheid en burgerlijkheid. Wat er in ontbreekt, is iedere nuancering die zou kunnen doen vermoeden hoe mensen van adel – om me daar nu even toe te beperken – met elkaar converseerden. De tekstschrijver laat voortdurend zien hoe weinig benul hij heeft van wat de mensen van de zestiende eeuw bewoog en van de wijze waarop ze met elkaar discussieerden. Subtiliteit is in de dialogen helemaal afwezig.

Vervolgens wijst hij nog op een ander belangrijk aspect:

Nog in een ander opzicht wordt het verleden in de TV-serie op onverantwoorde wijze geweld aangedaan. Telkens klinkt de suggestie door, dat de rooms-katholieke geloofsvervolgers (de inquisiteurs) en hun slachtoffers (de protestanten) als geloofsfanaten onder één noemer kunnen worden gebracht. Oranje zou tussen die verblinde partijen dan de man zijn, die een diepe afkeer heeft van geweld en verdraagzaamheid predikt. Nu, men moet toch wel weinig historisch besef hebben als men zo gemakkelijk alles op één hoop gooit wat godsdienst heet. Alsof de hervormden in de jaren van de Opstand niet volkomen terecht zich verzetten tegen een regime dat het r.k. geloof met de strop en de brandstapel meende te moeten afdwingen. Er zijn ook van de zijde van de calvinisten en hun aanhang misstappen begaan. Maar hoe kan men er toch toe komen, vervolgers en vervolgd op één lijn te stellen? Er is maar één antwoord mogelijk: de filmmakers hebben niet het geringste idee van de religieuze motieven van de opstand. Hun twintigste-eeuwse a-religieuze verdraagzaamheidsideologie ziet in de controverse van de zestiende eeuw enkel geloofsfanatisme, zonder dat men zich verdiepen wil in de inhoud van de controverse, de argumenten voor en tegen. Die kunnen voor deze modernisten toch alleen maar de onbelangrijke rechtvaardiging zijn van een fanatieke overtuiging omtrent het eigen gelijk.

Inderdaad wordt hier de vinger gelegd bij een van de grootste manco's van een dergelijke serie – naast de reeds genoemde excessen – dat moderne regisseurs niet 'het geringste idee' hebben van de religieuze motieven van de opstand tegen Spanje en van de strijd voor een 'vrije' kerk naar Gods Woord.

De schrijver trekt dan ook terecht deze vergelijking:

Dat zou men eens moeten doen met de strij-

dende partijen in de tweede wereldoorlog: de bezetters en het verzet onder één noemer, als politieke fanaten beschouwd door mensen die een comfortabele 'middenpositie' kiezen 'boven' de partijen! De makers van de TV-serie missen ten enenmale het vermogen, zich met wie dan ook uit die oude tijd te vereenzelvigen. Alles getuigt van een benauwende kleinburgerlijkheid. Jammer, dat de kans om ons volk via een populair medium opnieuw vertrouwd te maken met het verleden, is gemist. Nu kan er hooguit onder de massa een vertekend modernistisch beeld blijven hangen.

Deze 'kijk'-cultuur is bijzonder gevaarlijk, omdat ze de 'oordeelsverzwakking' bevordert. Dat aspect dienen we niet te vergeten, juist met het oog op een komende generatie. Daarover gaat dan ook het volgende onderdeel van deze Persschouw in de Reformatie van volgende week.

W. G. de Vries

ADVERTENTIES

Wie kan mij helpen aan de volgende twee boeken:

- Dr. C. v. d. Waal, 'Oud-testamentische priesterlijke motieven in de Apocalyps' (1956)
 - Dr. C. v. d. Waal, 'Antithese of synthese' (1951)
- L. A. van Dijk,
tel. 01100-16755

De Kerk te Middelburg zoekt voorziening voor de Diensten des Woords op zondag 29/7, 5/8 en 12/8 a.s.
A. J. Joosse,
tel. 01180-28566

SLAPELOZE NACHTEN?

Onze plantaardige zenuwtabletjes werken rustgevend en kalmerend, bevorderen een goede nachtrust en versterken het zenuwgestel!
Kuur voor een maand 20,-

DROGISTERIJ SIKKING

BARREVOETESTRAAT 5
2011 WLHAARLEM
Tel. 023-312882/324606
Postgiro 190609

GOED(KOPIE) VAKANTIE IN EIGEN SFEER?

ADVERTENTIES OVER RUIL HUUR VERHUUR

vindt of plaatst U in onze ruil- of verhuurgids.
Vraag eens een GRATIS verhuurgids!

BURO REFO
Vakantie-advertentie-centrale voor de Gereformeerde Gezindte
Tel. 01749-12815 (v.d. Kooij)